

**UPRAVLJANJE RESURSIMA ZAŠTIĆENIH
PODRUČJA U SRBIJI**
**- SPECIJALNI REZERVATI PRIRODE ZASAVICA, UVAC,
STARI BEGEJ CARSKA BARA -**

BOŽO DRAŠKOVIĆ

Beograd, 2013.

Izdavači

Institut ekonomskih nauka

Beograd, Zmaj Jovina 12

Tel. (011) 2622-357, 2623-055

Faks: (011) 2181-471

www.iен.bg.ac.rs

office@ien.bg.ac.rs

Beogradska bankarska akademija

Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije

Tel. (011) 2621-730

Faks: (011) 2631-926

www.bba.edu.rs

office@bba.edu.rs

Za izdavače

Prof. dr Dejan Erić, direktor

Prof. dr Hasan Hanić, dekan

Recenzenti

Prof. dr Branko Vasiljević

Prof. dr Petar Đukić

Dr Vlastimir Vuković, viši naučni saradnik

Lektor

Ljiljana Kostić

Kompjuterska obrada

Institut ekonomskih nauka

Štampa

Čigoja štampa, Beograd

Tiraž

150 primeraka

ISBN 978-86-89465-05-1

© 2013. Sva prava zadržana. Ni jedan deo ove knjige ne može biti reprodukovan u bilo kom vidu i putem bilo kog medija, u delovima ili celini bez saglasnosti izdavača, odnosno autora priloga.

PREDGOVOR

Knjiga koju upućujemo naučnoj i široj čitalačkoj publici, rezultat je istraživanja vezanih za korišćenje i upravljanje prirodnim dobrima, vrednostima i kapitalom zaštićenih područja u Srbiji, na primeru odabrane grupe Specijalnih rezervata prirode. Knjiga je delom i rezultat istraživanja, koje je rađeno u Institutu ekonomskih nauka u okviru projekta „*Ekonomski aspekti troškova i koristi politike zaštite životne sredine u Srbiji*“. Deo istraživanja je finansiran iz sredstava Fonda za zaštitu životne sredine Republike Srbije. Ova knjiga je i rezultat rada na Istraživačkom projektu: 179015 (*Izazovi i perspektive strukturalnih promena u Srbiji-Strateški pravci razvoja i usklađivanje sa zahtevima EU*).

Zaštićena područja prirodnih dobara su kompleks oblika zaštite ili posebnog tretmana pojedinačnih prirodnih dobara i prostora. Oblici zaštite su organizacijski grupisani u: nacionalne parkove, stroge rezervate prirode, specijalne rezervate prirode, spomenike prirode, zaštićena staništa, parkove prirode i predele izuzetnih odlika. Empirijski deo istraživanja, čiji rezultati su prezentirani u ovoj knjizi, odnose sa na odabrane specijalne rezervate prirode (SRP), Zasavica, Uvac i Stari Begej Carska Bara. Dva specijalna rezervata su izabrana po slučajnom izboru. Treći rezervat, Zasavica, ciljano je odabran, jer je autor 2008. godine u tom rezervatu vršio prvo anketiranje stavova stanovništva u vezi sa prirodnim dobrima i vrednostima, koja se nalaze u rezervatu. To istraživanje je poslužilo kao osnova za izlaganje komparativnih rezultata sa istraživanjem koje je organizovano 2012. godine.

Knjiga je tematski podeljena u dve grupe poglavlja. Prva grupa poglavlja, obuhvata prvo i drugo poglavlje. U prvom poglavlju su sasvim kratko izložene metodološke uvodne napomene i opisani primenjeni metodi u realizaciji istraživanja. Pored standardnih metodoloških postupaka analize sadržaja i primene statističkih metoda za obradu dobijenih rezultata, u osnovi empirijskog dela istraživanja su primenjene tehnike i metode, ankete i ankete – intervjua. Ovim tehnikama su obuhvaćeni ispitanici- stanovnici, koji žive neposredno uz i delom unutar rezervata prirode. Druga grupa anketiranih lica su bila posetioci rezervata. U prvom poglavlju je posebna pažnja posvećena teorijsko metodološkim aspektima istraživanja prirodnih dobara, vrednosti, kao i prirodnog kapitala. Specifičnost predmeta istraživanja zahteva i definisanje posebnih metodoloških pristupa u

okviru standardno razvijenih metodoloških postupaka. Imajući to u vidu, u knjizi su detaljnije prezentirani različiti metodi i tehnike koje se primenjuju kod vrednovanja obnovljivih i neobnovljivih resursa i dobara. Drugo poglavlje knjige analizira normativne aspekte zaštite prirodnih dobara i vrednosti, način upravljanja zaštićenim područjima, kao i specifične aspekte moguće primene ekološkog računovodstva.

Druga grupa poglavlja obuhvata treće, četvrto, peto i šesto poglavlje. U trećem poglavlju su prezentirani uporedni rezultati dobijeni istraživanjem stavova stanovništva iz okruženja i posetilaca rezervata Zasavica, Uvac i Stari Begej Carska Bara u vezi sa ključnim dobrima, vrednostima, kapitalom, načinom upravljanja, „spremnosću da se plati“ i sl. Četvrto poglavlje sadrži detaljnu analizu rezultata istraživanja po svakom od specijalnih rezervata prirode pojedinačno. U petom poglavlju je izložena uporedna analiza istraživanja koja su sprovedena u rezervatu Zasavica u 2008. i 2012. godini. Šesto poglavlje sadrži rezultate istraživanja u vezi sa stavovima posetilaca, povodom vrednosti prirodnog kapitala i dobara, zaštiti, načinu upravljanja, „spremnosti da se plati“, putnim troškovima kao faktorima za vrednovanje prirodnih dobara i kapitala rezervata.

Prezentovane rezultate istraživanja bilo bi dobro kritički preispitati iz ugla istraživanja istih područja, a koje sprovodi Zavod za zaštitu prirode Srbije, Fakulteti, Instituti i javna preduzeća čije područje rada i istraživanja se odnosi i na posebne, specijalizovane oblasti ekologije.

U prilogu se nalazi disk sa petominutnim filmovima o Specijalnim rezervatima prirode, koji su bili predmet istraživanja u ovoj knjizi. Filmove su izradili saradnici preduzeća Kreator Tim iz Beograda.

Dugujemo zahvalnost na podršci posebno pojedincima iz područja na kojima je sprovedena anketa, u Zasavici, Slobodanu Simiću i njegovim saradnicima, na Uvcu, Darku Ćiroviću i njegovim kolegama. Zahvalnost i poštovanje iskazujemo prema anketiranim licima na odvojenom vremenu, strpljenju i davanju iskrenih odgovora. Zahvalnost dugujemo mlađim kolegama i saradnicima, anketarima iz Instituta ekonomskih nauka i izvan njega. Veliki doprinos u izradi ove knjige dali su i kolege koji su pružili metodološku podršku, posebno dr Jelena Minović, a u obradi podataka i iskazivanju dobijenih rezultata, Branku Lazareviću. Poseban doprinos i pomoć dobio sam od recenzenata prof. dr Branka Vasiljevića, prof. dr Petra Đukića, i dr Vlastimira Vukovića - višeg naučnog saradnika, njihove sugestije i primedbe bile su mi od velike koristi.

SADRŽAJ

PREGOVOR.....	3
---------------	---

POGLAVLJE
1.

PRIRODNI KAPITAL, DOBRA I VREDNOSTI - TEORIJSKO METODOLOŠKI ASPEKTI	9
1. METODOLOŠKE NAPOMENE.....	11
2. TEORIJSKO METODOLOŠKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA PRIRODNIH DOBRA, VREDNOSTI I KAPITALA.....	14
2.1. UVOD.....	14
2.2. TRŽIŠNA VREDNOST PRIRODNIH RESURSA, JEDAN PRIMER IZ NOVIJE ISTORIJE	17
2.3. UTILITARIZAM	21
2.4. DRUŠTVENO BLAGOSTANJE	23
2.5. HOTELLING-OV POJAM DRUŠTVENOG BLAGOSTANJA	25
2.6. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD I EKSTERNI TROŠKOVI	28
2.7. METODI I TEHNIKE VREDNOVANJA PRIRODNOG KAPITALA	35

POGLAVLJE
2.

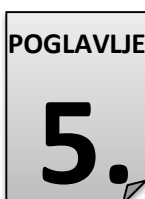
UPRAVLJANJE PRIRODNIH DOBRIMA I VREDNOSTIMA U ZAŠTIĆENIM REZERVATIMA PRIRODE U SRBIJI.....	55
UVOD	57
1. NORMATIVNI ASPEKTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE I PRIRODNIH VREDNOSTI	58
2. UPRAVLJANJE ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA U SRBIJI.....	62
3. EKOLOŠKO RAČUNOVODSTVO	67

POGLAVLJE
3.

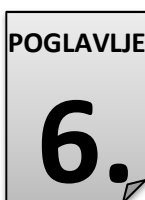
UPOREDNA ANALIZA KLJUČNIH REZULTATA IZ ANKETE STANOVNIŠTVA IZ OKRUŽENJA REZERVATA ZASAVICA, UVAC I STARI BEGEJ CARSKA BARA.....	77
1. UPOREDNA ANALIZA REZULTATA ANKETE POSETILACA REZERVATA ZASAVICA, UVAC I STARI BEGEJ CARSKA BARA	85

REZULTATI ANALIZE STAVOVA STANOVNIŠTVA U OKRUŽENJU SPECIJALNIH REZERVATA PRIRODE: ZASAVICA, UVAC I STARI BEGEJ CARSKA BARA	91
1. SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE ZASAVICA.....	93
2. SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE UVAC.....	140
3. SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE STARI BEGEJ – CARSKA BARA.....	179

UPOREDNI PREGLED REZULTATA ANKETIRANJA STANOVNIŠTVA IZ OKRUŽENJA SPECIJALNOG REZERVATA PRIRODE ZASAVICA IZ 2008. I 2012. GODINE	241
KLJUČNI REZULTATI	243

REZULTATI ISTRAŽIVANJA STAVOVA POSETILACA SPECIJALNIH REZERVATA PRIRODE ZASAVICA, UVAC I „STARI BEGEJ CARSKA BARA	259
1. REZULTATI ANKETA POSETILACA SPECIJALNOG REZERVATA PRIRODE ZASAVICA.....	261
2. REZULTATI ANKETE POSETILACA SPECIJALNOG REZERVATA PRIRODE UVAC.....	279
3. REZULTATI ANKETE POSETILACA SPECIJALNOG REZERVATA PRIRODE STARI BEGEJ CARSKA BARA	296

SADRŽAJ I IZGLED UPITNIKA ZA ANKETIRANJE STANOVNIŠTVA IZ OKRUŽENJA, KAO I POSETILACA SPECIJALNIH REZERVATA PRIRODE	309
ANKETA OKRUŽENJA SPECIJALNOG REZERVATA PRIRODE ZASAVICA	311
ANKETA OKRUŽENJA SPECIJALNOG REZERVATA PRIRODE UVAC.....	320
ANKETA OKRUŽENJA SPECIJALNOG REZERVATA PRIRODE STARI BEGEJ - CARSKA BARA.....	330
ANKETA POSETILACA SPECIJALNOG REZERVATA PRIRODE ZASAVICA	340

UPRAVLJANJE RESURSIMA ZAŠTIĆENIH PODRUČJA U SRBIJI

ANKETA POSETILACA SPECIJALNOG REZERVATA PRIRODE UVAC.....	346
ANKETA POSETILACA SPECIJALNOG REZERVATA PRIRODE STARI BEGEJ - CARSKA BARA.....	352
LITERATURA	359

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

502.2/.5(497.11)
351.853(497.11)

ДРАШКОВИЋ, Божо, 1954-

Upravljanje resursima zaštićenih područja u Srbiji : specijalni rezervati prirode
Zasavica, Uvac, Stari Begej i Carska bara / Božo Drašković. - Beograd : Institut
ekonomskih nauka : Beogradska bankarska akademija, Fakultet za bankarstvo,
finansije i osiguranje, 2013 (Beograd : Čigoja štampa).
- 362 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 150. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst. - Bibliografija: str.
359-262.

ISBN 978-86-89465-05-1 (IEN)

а) Природна добра - Управљање - Србија - Истраживање б) Природна добра -
Заштита - Србија - Истраживање с) Резервати природе
- Србија - Истраживање
COBISS.SR-ID 201142796